

primitiu per la combinació de dos equivalents: el ll. CATINUS 'olla, conca, fondal' i el mot cèltic que donà els nostres *tolla* i *toll* que, amb el mateix sentit que *cadolla*, provenen del cèlt. TŪLLO- 'forat, clot' (no és inversemblant que se sumés encara a aquesta creació la influència dels altres sinònims OLLA, CATILLUS, CAUCONE > *cocó*, que és el mot que designa la cadolla en els parlars orientals). □ 1.ª doc.: 979.

S'ha de reconèixer que la documentació antiga de *cadolla* és escassa; aquest doc. ribagorçà de 979 (únic que en troben encara Bast.-Bass.), ja l'indicava jo en el DCEC, i ara el tenim publicat, més bé i amb més garantia, per Abadal (*Cat. Carolingia* III, § 258): «in castro Adonze, in loco ubi dicitur Intramas *Chato-llas*»; com si digués cast. *entre ambas c.* I observem que el terme d'Adons, entre gegantesques moles rocoses, i travessat per ràpids torrents i un gran riu acongostat, es prestava tant a l'aparició de tal terme, que el doc. prossegueix «ad ipsos ortales de ipsam *catollam*» (p. 421). Després només una dada de la Conca de Tremp, en paisatge que ja s'acosta a aquest, escriptura de Salàs, de 1673: «les dos oliverades dites Solribes i la *cadolleta* dita de Hortonedà» (BCEC VI, 99). En el riu que baixa de Corroncui (justament a pla nivell d'Adons), en continus saltants rocosos cap a Senterada i el Flamicell, veiem el poble de *Cadolla*, en el nom del qual tenim un altre testimoni ben antic i segur.

Modernament he sentit jo el mot des dels Alts Pirineus fins a l'Ebre, i des d'allí, amb escasses variants, fins a la Marina d'Alacant. A penes arriba a ultrapassar la frontera lingüística, per la banda del Turbó i la Llitera: *cadolla* «hoyo» a Binéfar de Llitera (Coll i Altavàs), la *Cadolla des Comunetz* m'ensenyaven a Alins de Lli., poble de parlar ja més castellà que català (1965); suspeses en les muralles altes de Turbó o dalt de la capçada de la gran mola, n'hi ha unes quantes amb renom, que indicaven tant la gent de les Viles com els de Cercuran: per la Llera de la Cróu baixa alguna aigua de la *kadúla de la króu*, forat de forma ovoïdal on s'apleguen aigües; tant en aquesta, em deien a Cercuran, com a la *kadúla* de Porroduno, que és damunt la capçada, l'aigua hi brolla poc o molt.

Notable variant amb *ú*, car metafònies com aquesta són cosa de l'alt-aragonès, no del català ni el castellà, però no es produeixen normalment sinó davant -u: de tota manera estem davant *ú* i potser hi contribuï en alguna manera la base etimològica. Però fora d'això la *ó* és unànime pertot, i tot seguit de traspasar la *carena*, ja a Abella d'Espès, parlaven de la *kadòla* des Set Forradas ('les set galledes d'aigua'), que la fama atribueix a la llegendària empremta que deixà en la roca la pota del cavall de Sant Jaume (1957); Les *Cadòles* a Pernui. Pirineus avall: las *Cadolletas* del Ramer vora la Ribagorçana, en el vessant N. del Montsec, *cadòla* o *kadòles* a Noves, Lavansa, Cambrils d'Odèn, Castelló de Farfanya i altres pobles al llarg del Segre mitjà; també en el Baix Segre, a Seròs, a Artesa de Lleida («són uns clots que s'emplexen d'aigua»), i ja tombant cap a l'Ebre, a la Torre de l'Es-

panyol, etc.; entorn del Montsant a penes cal dir que els dos riuets són plens de cadolles, com les Cadolles del Conde entre Ulldemolins i Margalef; mentre que a la part Sud del Priorat diuen *kodòla* (Guiamets, Lloà, Capçanes, 1935).

En el País Valencià, va continuant l'àrea del mot, sense interrompre's, si bé amb més presència en la toponímia, especialment pel que fa al Maestrat; però no repren amb forta vida, apellatius i topònims, fins més enllà del Xúquer; allí, en les comarques d'Albaida (fins a Ontinyent i Bocairent), Gandia, Dénia, Marina, Alcoi (fins a Beneixama, Biar, Camp de Mirra), Xixona-Castalla, i més o menys fins a Petrer i Crevillent: avui allí hi ha *kodòla* pertot.¹ El sentit segueix essent el mateix: una clota oberta en un sòl de roca, de vegades molt gran —la *Codolla del Faro* a Castell de Castells— més sovint no gaire més que en el Princ. (on pot ser un simple *cocó* on s'abeuren l'home o les bèsties), per bé que en aquelles terres és més freqüent que en les del Nord que no es tracti d'una mera col·lecció d'aigua de pluja en roques altes o a pla nivell sinó una gorga en un curs d'aigua; a Castalla hi ha molts llocs amb aquest genèric i un determinatiu o nom de persona, que semblen haver passat a designar una caseta amb dipòsit d'aigua de pluja (*Caolla de la Junquera, de Txòli*, etc.); a Sella, damunt la Vila Joiosa, partint del fet observat en altres llocs, que neixi aigua dins la *cadolla*, arriba a fer-se sinònim d'un 'ullal intermitent' (1964).

Tenint en compte que en el DCEC (I, 574a) ja vaig exposar les idees etimològiques emeses fins aleshores sobre l'origen d'aquest mot, i per què cap no mereixia acceptació, passo ja a examinar el que en aquests anys s'ha anat veient com a nou i més raonable. La base fonètica a penes pogué ser altra cosa que *CATŪLLA (en tot cas no amb -u-) ni hem de pensar en *ō*, que hauria de ser forçosament tancada (improbable davant -LL- en qualsevol llengua), difícilment en -UCULA, sufix massa clarament romànic quan no hi ha perspectives per a tal radical en llatí. Doncs bé una *cadolla* és el mateix que una *tolla*, variant localment les dimensions d'una cosa o l'altra, i si en alguns punts la *tolla* és més gran o es pot tractar de *cadolles* petites, la *cadolla* en aqueixos llocs coincideix almenys amb el *toll*, i etimològicament *tolla* i *toll* tot és u: veg. el repertori de concrecions semàntiques i locals sobre el *toll* aplegades en l'article *tollo* del DCEC, i encara Segarra *toll* 'la major profunditat que en determinats indrets té un riu', Cardener 'rentador públic', *Cost. Manc.*, junt amb *tolla*; particularment a la Baronia de Rialb em feien constar que la Font de la Capellada és «una *tolla* en una *codinera*», o sigui en una «llosa plana i extensa al peu d'estes muntanyes» (1957).

Ara bé l'etim. pre-romana de *toll*, cast. dial. *tollo*, va quedar aclarida en el DCEC com a cèlt. TŪLLO- «hueco», «hoyo, agujero» (britònic *tull* «foramen», irl. ant. *toll* 'buit'), i això va quedar confirmat com a gèl·lic pel nom de lloc TULLA, TULLO-, de velles ciutats de l'Est i el Sud-oest de França en l'estudi de *Beitr. z. Nfg.* VIII, 1973, p. 199, i la verssemblança d'un en-